

□ DİLEK ERGÖNENÇ

DAĞISTANLI NOGAY ŞAİRİ KADRIYA ORAZBAYEVNA TEMİRBULATOVA DAGHESTANI NOGAI POET KADRIYA ORAZBAYEVNA TEMİRBULATOVA (1948-1979)¹

Abstract

Kadriya Orazbayevna Temirbulatova, who was born in the year of 1948 at Terekli Mektep in Nogai region of Daghistan, was a famous female poet among Nogai Turks. Kadriya, who attended the Faculty of Philology at Daghistan Pedagogy Institute, then graduated from Gorkiy Literature Institute, and her poems were published when she was at her young ages in newspapers such as “Şöllik Mayağı”, “Komsomolets Dagestana”, “Dagestanskaya Pravda”, “Lenin Yolu” and in journals such as “Sovetskiy Dagestan”, and “Dostluk”. Kadriya’s poems were published in other languages such as Kumyk Turkish and Russian besides Nogai Turkish, had poem books such as “Taw Dañıldan Baslanadı”, “Yashlıq Yırları”, “Ayındırıq Yarığı”, “Yatlawlar”, and “Hayran”. Kadriya, who was the pride of Nogai Turks by being famous at a young age, was killed at her most efficient period of time at the age of only 31.

Kadriya was the pride of Nogai Turks by being famous at a young age. Yet, she was killed at her most efficient period of time at the age of only 31.

Keywords: Nogai Turkish Literature, Kadriya, Nogai female poet.

¹ Bu yazı; TÜRKSOY Genel Sekreterliğinde, “Türk Dünyasının Öncüleri: 11 Doğumunun 70. Yılında Ünlü Nogay Şairi Kadriya Temirbulatova” (24.01.2019) programında yapılmış olan konuşmanın geliştirilmiş şeklidir.

Özet

1948 yılında, Dağıstan'ın Nogay bölgesindeki, Terekli Mektep'te doğan Kadriya Orazbayevna Temirbulatova, Nogay Türklerinin ünlü bir kadın şairidir. Dağıstan Pedagoji Enstitüsü Filoloji Fakültesine giren Kadriya, daha sonra Gorkiy Edebiyat Enstitüsünü bitirmiş; şiirleri genç yaşta "Şöllik Mayağı", "Komsomolets Dagestana", "Dagestanskaya Pravda", "Lenin Yolu" gazetelerinde ve "Sovetskiy Dagestan", "Dostluk" gibi dergilerde yayımlanmıştır. Şiirleri, Nogay Türkçesinin yanı sıra, Kumuk Türkçesi ve Rusça gibi başka dillerde de yayımlanan Kadriya'nın, "Taw Dañıldan Baslanadı", "Yalıq Yırları", "Ayındırıq Yarığı", "Yatlawlar", "Hayran" vb. şiir kitapları bulunmaktadır. Genç yaşında ünlenerek Nogay Türklerinin gururu olan Kadriya, en verimli çağında, henüz 31 yaşında iken öldürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Nogay Türk Edebiyatı, Kadriya, Nogay kadın şair.

Türk kadını... Bazen tarihin akışını belirler, çağlara damgasını vurur; kahraman ve mücadelecidir.

Cesurdur, azimlidir Türk kadını.

Yazardır, şairdir; ana diline, halkının diline, edebiyatına olan sevgisini korkusuzca dile getirir, nesiller sonra bile anılır, iz bırakır.

Tarihe iz bırakan Türk kadınlarından biri de, 2018 yılında doğumunun 70. yıldönümü münasebetiyle anma toplantıları düzenlenen, Dağıstanlı bir Nogay Türkü olan, şair Kadriya Orazbayevna Temirbulatova'dır.

Çerkesskli Nogay edebiyat tarihçisi Nasiphan Suyunova'nın ifadesiyle "*ulıp yeller esken*", "*aqşıl tastarın kar tösegen*" karlı, boranlı günlerden bir gün, Nogay halkına Kadriya'yı hediye etmiştir (2006: 315). Uzun zaman hakkında hiçbir şey yazılıp çizilmeyen, adeta unutulmaya başlanan Kadriya hakkında en geniş araştırmalar, 2000'li yıllarda gelen ifade özgürlüğü neticesinde Nasiphan Suyunova tarafından yapılmış ve Kadriya Temirbulatova yeniden gündeme gelerek hatırlanmıştır (2001, 2003, 2006a: 315-318, 2006b: 102-137).

İlk Yıllar

Yoaq bosına berilmegen mağa ilxam "İlham bana boşuna verilmemiş." der genç şair Kadriya...(Suyunova 2003, Suyunova 2001: 100-103). Bu cümlenin altında verilmek istenen anlamı, şiirlerini okudukça anlamak mümkündür.

14 Aralık 1948'de Dağıstan'ın Nogay bölgesinde, Terekli Mektep'te Orazbay ve Nasipli Temirbulatov'un kızı olarak dünyaya gelmiştir Kadriya. Terekli Mektep'in adı buradaki okul ve etrafına dikilen ağaçlardan gelmektedir ve "ağaçlı okul" demektir. Okulu yaptıran ve ağaçları diken Çar hükümeti tarafından Rusya'nın uzak bölgelerine sürgün edilen F. Kapelgorodskiy adında bir Ukraynalıdır (Suyunova 2006a: 315).

Kadriya, Nogay bir ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelmiştir; fakat kendisinden sonra ardi ardına dört erkek kardeşi doğmuştur. Şaire Kadriya adını ninesi koymuştur. Şairin gelecekte

ana dili olan Nogay Türkçesine ilgisi ve sevgisi de ninesinin etkisiyle şekillenmiştir (Suyunova 2006a: 315).

Kadriya, 1955-1965 yılları arasında Terekli Mekteb köyündeki A. H. Canibekova Ortaokulunda okumuştur. Bu yıllarda Kadriya, şiir yazma denemelerine başlamış ve onları “Şölliik Mayağı” (Bozkır Feneri) adlı ilçe gazetesinde yayımlamıştır. Küçüklüğünden itibaren halk edebiyatını çok seven Kadriya, bunları şiirlerine yansıtmıştır (Karakoç 2002: 393).

60’lı yıllar

1965 yılında Tsadası adındaki Dağıstan Pedagoji Enstitüsü Filoloji Fakültesine öğrenci olarak girer Kadriya, “Komsomolets Dagestana” (Dağıstan Komsomolcusu), “Dagestanskaya Pravda” (Dağıstan Gerçeği), “Lenin Yolu” (Kumuk Türkçesi) gazetelerinde ve “Sovetskiy Dagestan” (Sovyet Dağıstan’ı), “Dostluk” (Kumuk Türkçesi) gibi dergilerde şiirleri yayımlanmaya başlar. O yıllarda Kadriya sürekli Gamzat Acigeldiyev’le birlikte Rusçaya tercüme ve yayım faaliyetlerini organize etmeye uğraşır, Kuban Nogayları ile bağlantı kurar, Keldihan Kumratova ile yazışmalar yapar ve Kumukça yayımlanan “Dostluk” dergisinde sürekli olarak Nogay Türklerine de sayfa ayrılması için uğraşır (Suyunova 2006a: 315).

Kadriya, 1969 yılında Pedagoji Enstitüsündeki üç yıllık eğitimden sonra Moskova’ya gider (Küzeci 2015: 315). R. Gamzatov’un tavsiyesiyle Gorkiy Edebiyat Enstitüsünü kazanan Kadriya, S. V. Smirnov’un edebiyat (poetik) seminerlerini dinlemiş; Y. Kazlovskiy, N. Grebnev, T. Kuzelova gibi şair ve tercümanlarla tanışmıştır.

70’li yıllar

70’li yıllar, yani Kadriya’nın sözlerinin Nogay halkının yüreğine akmaya başladığı yıllar, ülke için zor yıllardır. Yeni fikirler, yeni bakış açıları toplumun her kesiminde olduğu gibi edebiyatta da kendini göstermeye başlamıştır. Nasiphan Suyunova o yıllar için şu ifadeleri kullanıyor: “*Köp zatları sol yıllarda aşiq aytuwğa amal bolmağan sebepli, adabiyatta allegoriya, ezop tili, keñ qullanılğan*”. “O yıllarda birçok şey, açıkça ifade edilemediği için, yasak olduğu için edebiyatta simgeler, benzetmeler, Ezop dili geniş ölçüde kullanılmaya başladı.” Kadriya da anlatmak istediklerini adeta bilmece gibi sembollerle ve gizli bir şekilde ifade etmektedir o dönemde (Suyunova 2006a: 316).

Kadriya’nın “Men Tuwğanda” şiiri tam da bu şekilde yazılmış şiirlerdendir:

*Men tuwğanda men minen tawlarda
Yañı yıldız tuwğan kökte meni men,
Atılğanlar taw suwları örlerde
Men qışqırıp duniya sonda seskennen.*

*Tanıлмаğan quslar tuwıp bawlarda,
Yer yüzine insan keldi dep sonda
İmtılğanlar sarnayım dep köklerge
Yer kökiregi şaın taslap silkingen* (Suyunova 2003).

“Ben doğduğumda benimle dağlarda
Yeni bir yıldız doğdu gökyüzünde benimle
Atılmışlar dağ suları yükseklerde

Benim bağırsımla dünya korkmuş
Bilinmeyen kuşlar doğmuş bağlarda
Yeryüzüne biri geldi demiş orada
Coşkuyla yükselip şarkı söyleyerek göklerde
Yerin göğsü silkinmiş tozundan toprağından”

Şairin “Men Tuwğan Kün”, “Men Tuwğanda” adlı şiirleri, onun doğduğu günü değil; aslında Nogay Türklerinin doğduğu, yani artık öne çıkma zamanlarının geldiği vakti ifade etmektedir.

Artık yıldızı parlamıştır Kadriya’nın.

“Literaturnaya Rossiya” (Edebî Rusya) haftalık gazetesinde ilk defa “Köz Közge...” adıyla bir şiiri yayımlanır. Daha Edebiyat Enstitüsü öğrencisiyken SSCB Yazarlar Birliği üyesi olur. Kadriya’nın şiirleri kendi memleketinde de “Şöllik Mayağı” (Bozkır Feneri), (Dağıstan) ve “Lenin Yolu” (Çerkessk) gazetelerinde sürekli yayımlanmıştır. 1971 yılında Mahaçkale’de şairin “Taw Dañıldan Baslanadı” (Dağlar Ovadan Başlar) adıyla ilk şiir kitabı çıkmıştır. 1973 yılında Edebiyat Enstitüsünden mezun olup diplomasını alır. “Yaslıq Yırları” (Gençlik Şarkıları) adıyla ikinci şiir kitabı da Mahaçkale’de, kendi ana dili olan Nogay Türkçesiyle yayımlanmıştır. Sonrasında art arda “Ayındırıq Yarığı” (Yıldırım Işığı) ve “Yatlawlar” (Şiirler) adlı şiir kitapları yayımlanır (2006: 316).

Kadriya gencecik yaşına rağmen ileri görüşlü bir şairdir. “Kele Zaman” şiirinden bazı mısralar şöyledir:

*Ketpey zaman, kele zaman bereketli üyimge,
Menim oñsız üyimge, özi minen mağa awır
Borışlar da keltire* (Suyunova 2003).

“Üyim” yani “evim” dediği, Nogay yurdudur. “Üyim bereketli” demektedir şair, bu eve yeni bir zamanın gelmekte olduğunu, genç şairin kendisine ve genç nesillere çok iş düştüğünü, borçlar yüklediğini anlatmak istemektedir. Şairlerin gayretli ve güçlü olması gerektiğini yine kendisi gibi şairlere şöyle haykırmaktadır:

Mennen soñ kimler bar? “Benden sonra kim gelecek?
Öziñizde ösegen senmesliktiñ awazın İçinizde büyüyen inançsızlığın sesini
Basıñız, taptañız! (Suyunova 2003). Bastırınız, eziniz!”

Kadriya’nın şiirlerinde Nogay Türkçesine Arapçadan giren “ilxam, rahimlik, xıyal, intizar” gibi kelimeleri de görmekteyiz. Şairliğin Allah’ın insana verdiği bir ilham olduğunu bilen ve buna inanan Kadriya’nın kelime hazinesinde, Kuran’a ait sembollerin varlığı da göze çarpmaktadır. Nogay insanının içinde gömülü hâlde bulunan ve dışarı çıkmak için fırsat arayan iman ve inancı, Kadriya şiirlerinde açıkça ifade etmek ister. Halkıyla aynı dili konuşmak ister Kadriya, “Nogayım” şiirinde ise yürekleri eriten sesiyle, korkusuzca kendini ifade etmeye başlamıştır artık:

Mekke'm benim, Medine'm
Keldim seniñ qasıña. Geldim senin yanına.
Seniñ bergen örmetiñ Senin verdiğin hürmet
Äci şalma basıma (Suyunova 2003) Hac, biçme başımı (beni affet)”

1975 yılında Moskova'da, Molodaya Gvardiya Yayınevi'nden, "Ulibka Lunıy" (Ayın Gülüşü) adıyla ve Kaysın Kuliyevev'in ön sözüyle Kadriya'nın ilk Rusça şiir kitabı yayımlanmıştır. Bu kitap ile şair, Dağıstan Komsomolu ödülüne layık görülür. Şaire kitabın ilk nüshası kendisinin de katıldığı, Moskova'da düzenlenen VI. Sovyetler Birliği Genç Edebiyatçılar Toplantısı'nda takdim edilir (Suyunova 2006a: 316).

1977 yılında Moskova'da, Sovremennik Yayınevi'nden, şairin Rusça ikinci şiir kitabı olan "Spasenniye zvezdiy" (Kurtarılmış Yıldızlar) yayımlanır. Mahaçkale'de, 1978 yılında şair hayattayken çıkan "Hayran" (Hayranlık) adlı şiir kitabı, Kadriya'nın son şiir kitabı olmuştur. Bu yıllarda Kadriya'nın edebî hayatı, çok verimli ve aktif geçmektedir. Hem merkezde hem de Nogay gazetelerinde şiirleri çıkar, okuyucularıyla buluşur, yazarlarla ve tercümanlarla görüşür, kendisi de R. Gamzatov, K. Kuliyeveve ve benzeri şairlerin şiirlerini Nogay Türkçesine çevirir. Kadriya hem Moskova'daki Yazarlar Kurultayı'nın çalışmalarına hem de Afrika-Asya ülkeleri şairlerinin Taşkent Kurultayı'na katılır. 1978 yılının Temmuz ayında Havana'da gerçekleşecek olan Gençler ve Öğrencilerin XI. Uluslararası Festivali'ne delege olarak seçilen Kadriya, Küba'ya gitmeye hazırlanır. Kadriya artık çok ünlü bir şairdir. Onun ismi R. Gamzatov, K. Kuliyeveve, D. Kugultinova, K. Sultanova, V. Dementeva vb. ünlü yazar ve eleştirmenlerin dilinde dolaşmaktadır. Onun şiirleri, halkın en sevdiği şarkılarda güfte olmakta; Nogay Türkçesi ile söylenen şiirleri artık bozkırın ötesinde de bilinmektedir (Suyunova 2006a: 317).

30 Temmuz günü, gündüz vakti, Mahaçkale'deki dairesinde, henüz 31 yaşındayken, Kadriya'yı öldürmüşler ve yakmışlardır. Olay Nasıphan Suyunova'nın ifadesine göre hâlen açıklanamamıştır (2006: 317).

Ölümünden Sonra

1979 yılında, şairin vefatından sonra, Moskova'da, Sovetskiy Pisatel Yayınevi'nden, "Mostı" (Köprüler) adlı külliyatı yayımlanmıştır. Vefatından sonraki ikinci şiir kitabı olan "Doğ Stepey" (Bozkır Kızı), 1984 yılında Moskova'da, Sovremennik Yayınevi'nden, R. Gamzatov'un ön sözüyle çıkar. 1998 yılında Kadriya'nın şiir kitabı "Çelovek i Solntse" (İnsan ve Güneş); Kazakistan'da yaşayan yakın arkadaşı Almira Acıgaytkanova'nın ön sözüyle, Almatı'da, Jazuşı Yayınevi'nden yayımlanır. Acıgaytkanova, şiir kitabını yayımlattıktan sonra Kadriya'nın edebî kişiliğini "Aziya" gazetesi ve "Parasat" dergisinde Kazak okuyucularına tanıtır (Suyunova 2006a: 318).

Şairin doğumunun 50. yılı münasebetiyle "Yırlanmagan Yırlar" (Söylenmeyen Şarkılar) adlı geniş kapsamlı bir şiir kitabı; 1999 yılında, Mahaçkale'de, Dagestanskoe Knijnoe İzdatelstvo Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Eser, editör A. Kultayeva'nın ön sözüyle ve Nogay Türkçesiyle yayımlanmıştır. Bu esere, şairin daha önce yayımlanmamış eserleri, hemşehrilerinin ve çağdaşlarının hatıraları da dâhil edilmiştir. Aynı yıl Mahaçkale'de, yazarın R. Kazakova, Ya. Kozlovskiy, T. Kuzovleva, V. Saveleva vd. tarafından Rusçaya tercüme edilen şiirleri; R. Gamzatov'un ön sözüyle, "Moyo Slovo" (Benim Sözüüm) adıyla yayımlanmıştır (Suyunova 2006a: 318).

Kadriya'nın ismi, Terekli Mektep'te yaşadığı evin bulunduğu sokağa ve bir ortaokula verilmiştir; avlusunda şairin bronz büstü de bulunmaktadır, bu şekilde onun adı ebediyen yaşatılmaya çalışılmaktadır (Suyunova 2006a: 318).

Nogay Türk Edebiyatı'nda 1970-1990 yılları arasında nazım türünün gelişmesinde, Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti halk şairi Keldixan Kumratova, Askerbiy Kireyev, Muharbiy Avbecikov ve Farida Sidahmetova gibi şairlerin yanı sıra gençecik yaşında hayata veda eden Dağıstanlı Kadriya Temirbulatova'nın katkısı büyüktür. Bu şairler, şiirlerinde tarihî konuların yanında epik ve lirik destan türünü de mükemmel hâle getirmişlerdir.²

24 Ocak 2019 tarihinde TÜRKSOY Genel Sekreterliğinde, "Türk Dünyasının Öncüleri: 11 Doğumunun 70. Yılında Ünlü Nogay Şairi Kadriya Temirbulatova" programı kapsamında, Kadriya'nın 70. doğum günü anısına bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda Nogay Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Muharrem Yılmaz, Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Dilek Ergönenç Akbaba, Şöl Dawısı Gazetesi baş editörü Elmira Kojayeva birer konuşma yapmışlardır. Kadriya üzerine son yıllarda araştırma yapan en önemli kişilerden biri de Elmira Kojayeva'dır. Kadriya'nın şiirlerinin okunduğu programda, onun sözlerinin bestelenmesiyle oluşturulan Nogay yırları, yine Nogay Türklerinin ünlü yırcıları Arslanbek Sultanbekov ve İslam Satyrov tarafından okunmuştur. Toplantıda, Kadriya ile ilgili E. Kojayeva'nın katkılarıyla Dağıstan'da hazırlanan bir belgeselin gösterimi de yapılmıştır.

Türk Dünyasının Öncüleri: 11 Doğumunun 70. Yılında KADRIYA TEMİRBULATOVA (TÜRKSOY Genel Sekreterliği)

Kadriya'nın Şiirlerinden Seçmeler

ATA YURTIM

*Türli oylar äketedi alısqa
Eldi kezip men bolğanman köp yaqta.
Ama yürek talpınadı tek sağa,
Oylarım da, ata yurtım, sen aqta.
Äsiretpen seniñ issi yazıña,
Şöl kezip yürgen dombıra sazına,
Ata yurtım, äsiretpen tek sağa.
Ala qaptal kiyip üstiñe, şölim,
"Qara altın" tös tüymeler ilesiñ.
Seni sonda siluw qızday men körip
Oylarımda sen sol qızday yüresin.
Qaysı yurtta, qaysı elde bolsam da,
Ata yurtım, sağınışlı sen mağa.
Seni körmey, alıs bolıp qalsam da
Yürek tamır ata yurtqa asığa.*

² <https://ali-shamil.tr.gg/Nogey-edebyat%26%23305%3B-eskide-ve-%26%23351%3Bimdi.htm>
(07.01.2019).

ATA YURDUM

Türlü düşünceler alıp götürür uzağa
İli gezip buldum ben çok yerde.
Ama yürek çarpıyor tek sana,
Düşüncelerim de ata yurdum senin için.
Hasretim senin sıcak yazına,
Çöl gezip duran dombra sazına,
Ata yurdum, hasretim tek sana.
Ala kaftan giyip üstüne çölüm,
"Kara altın" döş düğmeleri takasın.
Seni orada güzel bir kız gibi görüp
Düşüncelerimde sen o kız gibi geziyorsun.
Hangi yurttta, hangi ilde olsam da,
Ata yurdum, özlemsin sen bana.
Seni görmeden, uzakta olsam da
Yürek damarı ata yurduna acele eder.³

ANAMNIN KOLLARI

*Berşi anam, mağa eki qolındı,
Eki aybat älemettir bu qollar.
Men bilemen - yüzlegen em mınlağan
Baslardan da aqıllıdır köp olar.*

*Men bilemen - yüzlegen em mınlağan
Yüreklerden rähimlidir bu qollar.
Yoysam qollar - yollarımniñ ahırın
Kütip turğan yabırlar qapılar.*

.....

ANAMIN ELLERİ

Versene anam, bana iki elini,
İki heybetli mucizedir bu eller.
Biliyorum, yüzlerce ve binlerce
Başlardan daha akıllıdır onlar.

Biliyorum, yüzlerce ve binlerce
Yüreklerden bağışlayıcıdır bu eller.
Kaybetsem elleri, yollarımın sonunu
Bekleyen kapılar kapanır.

.....

³ Şiirlerin Nogay Türkçesi ve "Türkiye Türkçesine aktarılmış şekilleri" Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi'nden alınmış, ancak aktarmalar üzerinde değişiklikler yapılmıştır (2002: 393).

Kayıp Giden Bir Yıldız

Nasiphan Suyunova, Kadriya için şunları söylüyor: “Kadriya bizim Noğay şayırılıqta, aqıyqatlay da, ‘Yañı Yuldız’ bolıp tuwdı. Közimiz üyrenge islerge, qulağımız üyrenge sazlarğa, aqlımız üyrenge oylarğa şayır qız yañı, bizdi seyirsintken qarasin taslaydı, añsızdan köz aldımızda yañı aqıyqatlıq tuwdıradı, eñ teren sezimlerdi qozğaydı, sesiniñ em oyınıñ küşi men özine ızlattıradı em ıynandıradı.” (2006: 318).

“Kadriya, bir şair olarak gerçekten de yeni bir yıldız gibi doğdu. Gözümüzün gördüğü işlere, kulağımızın duyduğu sazlara ve düşüncelerimize bu şair kız yeni ve bizi hayretler içinde bırakan bir bakış açısı bıraktı, birdenbire gözümüzün önünde yeni bir hakikat doğurdu, en derin duyguları harekete geçirdi, sesinin ve düşüncelerinin gücü ile kendisini takip ettirdi ve kendisine inandırdı.”

Kadriya Temirbulatova; şiirlerinde de görüldüğü üzere yurduna, halkına, dinine, diline sevgisini korkmadan dile getirmiştir. Bu cesaretinin bedelini genç yaşında canıyla ödemiştir.

Türklüğe, Türk edebiyatına hizmet eden bütün Türk kadınlarını, kadın şairleri ve Kadriya’yı saygı ve rahmetle anıyoruz.

Kaynaklar

Karakoç, Birsal (2002). “Kadriya Orazbayevna Temirbulatova”, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Nogay Edebiyatı*. Cilt 21, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2805, s. 393-398.

Küzeci, Şemsettin (Editör) (2015). *Nevruz Çiçekleri-Türk Dünyası Kadın Şairleri*. Ankara: Boyut Matbaacılık, s. 239-241.

Suyunova, Nasiphan H. (2001). “Ya zdes’, day mne volyu povedat...” (O poezii Kadrii Temirbulatovoy). *Curnal “Literaturnaya Kabardino-Balkariya”*, Nalçik. No: 4-s.100-103.

Suyunova, Nasiphan H. (2003). “Yoq, Bosına Berilmegen Mağa İlham” (Kadriya’dıñ Yaratuvşılığı Aqında). *Gazeta “Noğay Dawısı”*, 8 Avgust 2003.

Suyunova, Nasiphan H. (2006a). *Nogayskaya Poeziya XX Veka*. Moskova, s. 315-318.

Suyunova, Nasiphan H. (2006b) *Nogayskaya Poeziya XX veka v Natsional’nom i Obşçetyurkskom İstoriko-Kulturnom Kontekste*. Moskva: İstitut Mirovoy Literaturı Rossiyskoy Akademii Nauk., s. 102-137.

<https://ali-shamil.tr.gg/Nogey-edebiyat%26%23305%3B-eskide-ve-%26%23351%3Bimdi.htm> (Erişim Tarihi: 07 Ocak 2019).